

DEZVOLTAREA EULUI BIOGRAFIC LA COPIL: “CINE SUNT?”

Valentina Golumbeanu
Irina Ionescu

Eul biografic reprezintă memoria “de viață” a individului, în care sunt engramate toate experiențele sale, precum și “datele de indentificare” (cine este, cum îl cheamă, cine sunt părinții, ce vârstă are, etc), momentele marcante ale existenței, eventualele traume, tot ceea ce ține de memoria afectivă și de experiența subiectivă a persoanei. Eul biografic se clădește în permanentă, este un gen de “arhivă” unde se scriu paginile vieții fiecărui individ și unde sunt înregistrate toate amintirile despre noi înșine, precum și toate cele pe care le-am știut, dar acum le-am uitat, sau cele pe care le știm despre noi, dar la care nu ne gândim în clipa aceasta. Există chiar teorii care susțin că, de fiecare dată când ne trezim din somn eul biografic se activează și, în interval de milisecunde, se realizează o trecere în revistă a întregii istorii de viață a individului, din momentul nașterii, până în momentul actual (acestea fiind procese care, în mod evident, scapă conștiinței), ceea ce vine în susținerea unui alt fenomen psihologic controversat, și anume – *viziunea retrospectivă* (se pare că, cel puțin o parte dintre noi, înainte de a muri, ne revedem “prin fața ochilor” întreaga existență). Eul biografic al unui copil (cel puțin partea conștientă a sa, deoarece astăzi sunt din ce în ce mai multe teorii și din ce în ce mai mulți autori care consideră o realitate vie, palpabilă, faptul că memoria omului se dezvoltă din primele luni de viață intrauterină) ia naștere și se dezvoltă o dată cu primele sale amintiri. Momentul cheie, al nașterii sale “oficiale” este acela în care copilul își învață numele și devine conștient de el – în mod normal, în jurul vârstei de 3 ani, când e întrebat “Cum te cheamă?”, copilul trebuie să răspundă cu numele întreg (numele și prenumele), chiar dacă nu îl pronunță corect. Dacă copilul nu poate răspunde, sau răspunde doar cu prenumele, suspectăm deja o întârziere în dezvoltarea psihică (aceasta după ce ne-am asigurat că incapacitatea lui de a-și spune numele s-a manifestat în variate contexte, și nu se datorează timidității; de asemenea, trebuie să facem diferența între următoarele situații: 1) copilul nu a fost învățat de către familie numele întreg, familia neacordând atenție acestui aspect; 2) copilul, deși a fost învățat, nu poate ține minte; 3) deși ține minte, nu face asocierea între el și sine însuși). Demersul de investigare presupune verificarea și altor simptome asociate acestui aspect, cum ar fi recunoașterea în oglindă, folosirea pronumelor personale (eu, mine) și a gesturilor ce indică propria persoană.

Vârsta de 3 ani, după cum puteți observa, este un moment crucial în dezvoltarea copilului – la această vârstă, în cursul unei dezvoltări normale, are loc definitivarea conștientizării schemei corporale și recunoașterea în oglindă, când copilul începe să folosească pronumele personale (eu, mine) și de posesie (a mea, al meu etc), își spune integral numele și vârsta și, tot în acest moment de răscruce, apare prima mare *criză afectivă* din cursul existenței sale, caracterizată prin opoziționism, accese de independență și folosirea excesivă a negației (“NU”), când copilul învață sensul și puterea lui NU. Conceptul “NU” este practic primul concept abstract pe care îl învață copilul, iar el începe să fie utilizat încă din luna a 15-a a dezvoltării sale, când el dobândește o oarecare independență prin mersul de-a bușilea. Insa folosirea lui începe să se intensifice o dată cu declanșarea acestei prime mari crize afective dintre toate cele care-i vor marca evoluția.

Părinții nu trebuie să se îngrijoreze în fața acestei atitudini a copilului (este o etapă de dezvoltare perfect normală), nu trebuie să sancționeze prea dur copilul și nici să-l constrângă. În mod normal, copilul va uza de puterea lui NU doar la nivel declarativ și părinții sunt adesea amuzați să constate cum copilul, deși îl repetă pe “nu” într-una, continuă să facă activitatea pe care el, la nivel verbal, de fapt, o refuză. În cazul în care copilul chiar refuză să facă un anumit

lucru, este bine sa nu fie fortat sau pedepsit ci, pur si simplu sa i se atraga atentia spre altceva. Ulterior, se poate reveni la activitatea refuzata initial – de cele mai multe ori copilul nu persista in a refuza ceva anume, deoarece el nu respinge activitatile sau obiectele in sine, ci, pur si simplu, isi exerseaza si exercita “dreptul de veto”. Daca observam totusi ca acesta refuza in mod frecvent ceva anume, inseamna ca respectivul lucru ii creeaza realeente disconfort. Invatarea lui NU este deosebit de importanta, reprezentand un salt calitativ important la nivelul gandirii, care se realizeaza, ca proces psihologic, prin introiectarea atitudinii adultului care, foarte adesea, ii restrictioneaza actiunile, intentiile, perimetrul de desfasurare etc. Acest moment este unul destul de delicat din punct de vedere educativ si pedagogic. Copilul care este bruscat adesea, care este sanctionat, constrans si restrictionat se va transforma fie intr-un adolescent rebel, fie intr-un adolescent (si apoi, intr-un adult) lipsit de initiativa si spontaneitate, mai conformist decat este nevoie sau decat ar fi de dorit. Va avea mereu teama de a experimenta lucruri noi, de a se exprima si va avea o teama excesiva de consecinte (chiar si atunci cand acestea nu sunt iminente). Copilul mic opozitionist care este “educat” cu brutalitate de catre parinti lipsiti de simt psihologic, sufera de fapt, metaforic vorbind, un fel de operatie de amputare sau ablatiune a centrului vointei si initiativei. Constrangand peste masura copilul, limitandu-i dreptul la miscare si la actiune, nu reusim decat sa-i “ucidem” spiritul, mai degraba decat a “ucide demonii” din el. Multi parinti au o teama reala ca aceste manifestari timpurii ale copilului - de lipsa de subordonare si obedienta, sunt, de fapt, semnele precoce ale unei personalitati sau ale unei firi nestapanite, rebele si deja vad in copilul lor samanta neascultarii si a razvratirii. A, si inca un sfat: parinti, *nu luati acest comportament ca pe ceva personal!* Si nu il luati nici mai in serios decat este cazul! Este prematur si mult prea fortat sa afirmam, de la aceasta varsta, cum ca copilul ar fi nerespectuos, obraznic, impertinet, etc. Dreptul de a refuza este la fel de important pentru viitoarea dezvoltare armonioasa a copilului ca si atitudinea complianta fata de adulti si fata de exigentele, solicitarile acestora.

Poate va intrebati, intr-o maniera intemeiata, desigur, de ce ne-am oprit asupra acestui aspect al dezvoltarii copilului si ce legatura are el cu dezvoltarea EULui biografic. Ne-am oprit asupra lui “NU” deoarece, nu numai ca este un aspect deosebit de important in dezvoltarea fiintei umane ca fiinta constienta, autonoma, diferita de ceilalti si dotata cu vointa si initiativa, ci si pentru ca, sub multe aspecte, aceasta etapa poate coincide cu “nasterea oficiala” a EULui biografic. Spuneam mai devreme ca eul biografic incepe sa se consolideze o data cu primele amintiri. Ei bine, primele amintiri, in general, dateaza cam de la aceasta varsta (3 – 4 ani) si este bine ca cele mai timpurii amintiri ale copilului care deja a crescut, sa nu fie unele de oprinare din partea adultilor din jurul sau. Acum sa nu credeti ca sfatuiesc parintii sa dea ii copilului libertate totala, pentru ca si ea ii poate dauna in egala masura in care ii dauneaza si constrangerea. Propun doar, ca in aceasta etapa de dezvoltare sa tratam copilul cu aceeasi candoare si tandrete ca si pana acum – el este, sa nu uitam, acelasi copil care a fost si pana acum (nu ne putem imagina ca a suferit vreo mutatie sau vreo transformare spectaculoasa si dramatica si ca va dezvolta o personalitate tiranica de tip hitlerist, doar pentru ca l-a invatat pe “nu”!). Si, in plus, nu ar fi rau ca si noi, adultii, sa invatam valentele lui “nu” – ne-am obisnuit atat de mult ca copiii sa-l invete pe “nu” la diateza pasiva (cand noi interzicem si copilul se supune), incat ne miram foarte revoltati atunci cand ei il folosesc la diateza activa!

Oricum, in aceasta etapa de dezvoltare este extrem de important cum gestionam relatia cu copilul si cum reusim totusi sa mentinem normele de comportament si interdictiile care au fost introduse pana in acest moment. Nu este o strategie fericita nici sa lasam “garda jos” si sa “dam mana libera copilului”, sa faca tot ceea ce vrea (“*E copil, lasa-l!*”, “*Daca el nu vrea, eu ce sa-i fac?*”) pentru ca, in acest fel, nu vom reusi decat sa ne lasam manipulati de catre copil si abia acum il vom transformam intr-un mic tiran, manipulator si oportunist. Copilul care invata inca de

la varstele mici ca ii poate controla pe adulti prin plans, tipat, crize - va folosi acest pattern de conduita pe tot parcursul dezvoltarii sale (pentru ca, mai repede decat va imaginati, copilul mic va invata ca manipularea este un instrument foarte puternic si, cel mai important lucru pentru el, ca este cea mai scurta cale de la dorinta la satisfacerea ei) si nu va mai renunta la el la fel de usor pe cat l-a dobandit.

De fapt, crizele de opozitionism, cu marcante note isterice, pot deveni o reala problema si genereaza o ampla paleta de ingrijorari din partea familiei, fata de copilul mare care "tine la respect" pe toata lumea. In acest moment multi dintre ei apeleaza la serviciile unui psiholog si astfel se demareaza un amplu demers (mai degraba, travaliu!) de reeducare comportamentala a copilului, care este invatat sa-si satisfaca nevoile si dorintele intr-o maniera adecvata si dezirabila social, invata sa astepte si sa suporte amanarea satisfacerii dorintelor si mai invata ca lucrurile nu sunt mereu asa cum le dorim noi si ca, uneori, dorintele noastre nu pot fi indeplinite. In cazul in care familia nu poate gestiona singura aceste manifestari ale copilului si nici nu solicita asistenta psihologica (sau ea nu da rezultatele dorite) atunci este posibil, ca, peste cativa ani, sa avem in fata un adult dificil, cu o personalitate accentuata, in care componenta isterica sa fie elementul de baza al disfunctiei EULui.

Daca perioada lui NU a fost strabatuta si depasita cu succes, vom vedea cum copilul renunta la opozitionism si incapatanare, iar evolutia isi urmeaza, singura, cursul firesc. Copilul care l-a invatat pe NU si care a invatat ca a uza de refuz este un fapt normal si firesc, va fi mai stapan pe sine si mai autonom, va fi un copil liber echilibrat, adaptat si dezvoltat armonios. In plus, "NU" ajuta in mai mare masura decat ne-am inchipui multi dintre noi, la consolidarea si intarirea EULui si a granitelor acestuia – folosindu-se de dreptul de a refuza, eul copilului isi delimiteaza granitele si isi stabileste nivelul de anduranta, de permeabilitate si de toleranta fata de multitudinea si vastitatea, multicolora si uneori stridenta si ametitoare a stimulilor lumii moderne. Copilul care stie sa-l spuna pe "NU" va fi mai greu de manipulat de catre ceilalti copii si de catre adultii rau-voitori, va sti cand sa opreasca lucrurile care-i dauneaza (se vor evita astfel conduite de genul "*Trebuie sa mananc totul din farfurie, altfel gazda se va supara*", sau "*Trebuie sa mananc, chiar daca nu-mi place, nu e frumos sa refuzi*", etc) si va cadea mai greu victima agresorilor straini. In schimb, copilul care nu a invatat cum sa refuze se va constitui, in scurt timp, in reprezentatul tipic al victimei, care accepta totul doar pentru a fi si el, la randul sau, acceptat. Unii dintre noi, adulti fiind, ajungem sa ne straduim ca abia la maturitate sa invatam sa refuzam.

Dupa aceasta etapa a lui NU, lucrurile vor continua sa decurga in mod normal, eul biografic va acumula din ce in ce mai mult "material", amintirile vor fi stocate in baza de date si se vor sedimenta, treptat, treptat, in ceea ce noi numim *istoria de viata* a individului. Bineinteles, in baza EULui biografic si a istoriei de viata vor fi elaborate, destul de timpuriu, fantasmele inconsciente ale *scenariilor de viata* - dar aceasta este deja, o alta poveste...